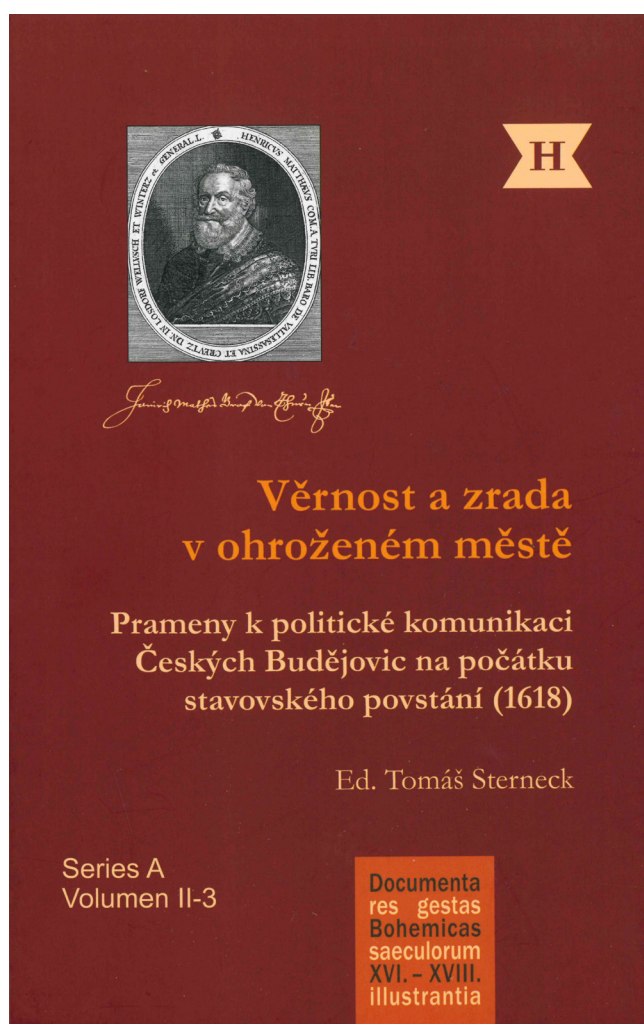

RECENZE

STERNECK, Tomáš (ed.). *Věrnost a zrada v ohroženém městě. Prameny k politické komunikaci Českých Budějovic na počátku stavovského povstání (1618)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2019. (Prameny k českým dějinám 16.–18. století. Řada A, Svazek II–3)

Poté, co byla 23. května 1618 provedena třetí pražská defenestrace, se daly do pohybu události, které později vešly ve známost jako třicetiletá válka (1618–1648). Vzbouřenci z řad českých stavů i vídeňský dvůr brzy začali zbrojit, verbovat vojáky a chystat se k boji. Již zhruba tři týdny po vyhození místodržících z okna se vydalo z Prahy na jih několikatisícové stavovské vojsko pod velením Jindřicha Matyáše hraběte z Thurnu. Jeho cílem prozatím nebyla Vídeň, ale České Budějovice, tradiční katolická bašta.

Stavovský vojevůdce doufal, že docílí otevření budějovických bran pro své vojáky, a získá tak silnou základnu nedaleko hranic s Rakousy. Dne 17. června Thurn dorazil do Tábora, odkud napsal první list měšťanům. Následně postoupil do Třeboně a pak dále k Budějovicím. Několikrát se osobně sešel s Budějovickými, s nimiž také pokračoval v korespondenci. Přestože město bylo převážně katolické, mezi jeho obyvateli došlo k názorovému rozkolu: Konšelé podporovali kapitulaci a vpuštění stavovských vojáků do svých bran, širší obec se však postavila za důsledné hájení zájmů Rakouského domu. Oporou druhého jmenovaného přístupu byli primátor Kašpar Doudlebský a také formující se praporec císařských žoldnéřů, kterému velel hejtman Jan Aulner z Birkenfelsu. S jejich pomocí bylo prosazeno zachování věrnosti vládnoucí dynastii.

V pondělí 25. června začala obléhání předního jihočeského města stavovským vojskem. Budějovičtí i Thurn zpočátku své vzájemné komunikace ostražitě manévrovali a snažili se zachovávat dojem, že cesta k dohodě zůstává otevřená. Přestože v napjaté atmosféře někdy zaznívala silná slova (např. měšťané zmiňovali údajnou Thurnovu pohružku, že ve městě nebudou ušetřeny ani nenarozené děti), v jejich korespondenci se většinou setkáváme s formální zdvořilostí a se smířlivými gesty – jako třeba s ochotou propouštět zajatce.

Zatímco však České Budějovice psaly o naději v mírové řešení situace, intenzivně pracovaly na zlepšení své obranyschopnosti. Měšťané mobilizovali domobranu, hejtman Aulner formoval císařskou kompanii, která nakonec čítala na 450 osob. Budějovičtí zároveň marně vyhlíželi posily, které jim ve svých listech již od 25. června (dokument č. 7) opakovaně přislíboval císař Matyáš II. Dne 22. července 1618 proběhla hromadná přísaha měšťanů o věrnosti císaři, v souvislosti s ní byl zřízen praporec domobranu a došlo k volbě jeho důstojníků (dokument č. 26).

Abychom zde uzavřeli tuto etapu českobudějovických dějin, dodejme, že v polovině srpna Thurn od města odcházel a před jeho hradbami nechal pouze několik jednotek. V listopadu pak předal obléhání nepříteli schopnému Jiřímu Fridrichovi hraběti z Hohenlohe, který nedokázal zabránit příchodu asi pěti tisíc císařských ozbrojenců do Budějovic, ani nevyužil následných zásobovacích problémů, k nimž v náhle preludním městě došlo.

O komunikaci Budějovických s Thurnem, ale i s dalšími politickými a vojenskými činiteli, která probíhala především v létě 1618, jsme detailně informováni hlavně proto, že měšťané byli o deset let později obviněni z tehdejšího zrádného jednání. Jan Fridrich Litvín z Hlinné, někdejší feldvébl Aulnerova praporce, adresoval roku 1629 udavačský list císaři Ferdinandovi II. Habsburskému. Soudní proces sice později zastavil sám panovník, ovšem ještě předtím vznikl na obhajobu města rukopis, který obsahoval opisy dokumentů z doby stavovského povstání, jež měly podpořit nevinu Budějovických.

Právě tento rukopis je základem představované edice. Že se jedná o soubor obsahově spolehlivých kopií, dokládají nejen dobová úřední ověření daných textů mimobudějovickými autoritami, ale také srovnání některých z nich s jejich předlohami, které editor dohledal. Mimořádně významnou část editovaných písemností představuje korespondence mezi Českými Budějovicemi a Jindřichem Matyášem z Thurnu. Proto byl do edice zařazen také Thurnův list Budějovickým ze 4. července 1618 (č. 17), jehož opis sice do rukopisu z konce 20. let včleněn nebyl, ale který je významnou součástí prezentovaného komunikačního řetězce.

Svébytnou součástí edice je též relace (č. III), která představovala jeden z podkladů obvinění vznesených Litvínem z Hlinné. Tento dokument vznikl mezi červencem a listopadem 1618, jeho opis, z něhož edice čerpá, potom na konci 20. let 17. století. Jedná se o anonymní líčení dění v Českých Budějovicích s důrazem na dny, kdy se uvnitř města odehrávala klíčová fáze střetu mezi stoupenci a odpůrci kapitulantské politiky konšelů.

Většina editovaných dokumentů pochází z června až září roku 1618. Výjimkami jsou rámuující texty, tedy zmíněná relace (č. III), úvodní komentář k rukopisu sestavený roku 1629 pro obranu Českých Budějovic (č. I) a také závěrečný komentář k danému rukopisu z téže doby (č. II). Jeden z listů (č. 46) pochází ze srpna 1619. Do edice byl zařazen proto, že je součástí zdrojového rukopisu z konce 20. let, v němž však došlo k jeho chybnému datování k srpnu 1618.

Edice obsahuje celkem 49 textů zpřístupněných *in extenso*, které byly takřka všechny – až na dvě výjimky – převzaty z rukopisu sepsaného na obhajobu města proti Litvínovu obvinění. Nejedná se pouze o komunikaci mezi Thurnem a Budějovickými (č. 3, 4, 6, 14–19, 24, 25, 28, 40, 41, 45). Jsou zde též uveřejněny dva listy stavovských direktorů Budějovickým z počátku června 1618 (č. 1, 2). Na místě Thurna se na přelomu července a srpna 1618 komunikace s Budějovickými dočasně ujal stavovský vojevůdce Linhart Colona z Felsu, což dokládají další dva zařazené listy (č. 30, 34). V edici se nachází také část korespondence mezi Budějovickými a stavovským důstojníkem Pavlem Kaplířem ze Sulevic (č. 8–11), který žádal o vyslání zástupců městské rady za účelem dojednání smíru. Dvojice listů mezi stavovským plukovníkem Janem mladším z Bubna a Budějovickými (č. 36, 38) se zabývala dílčí epizodou – navrácením zvířectva odcizeného měšťanům příslušníky Bubnova jezdeckta.

Z druhého „tábora“ pak pocházejí listy císaře Matyáše Habsburského Budějovickým (č. 5, 7, 12, 22, 32), které zpravidla oceňovaly věrnost měšťanů a slibovaly brzký příchod posil do města, přičemž podobný obsah nalezneme

i v korespondenci mezi Matyášem a císařským hejtmanem Janem Aulnerem (č. 13, 23, 27, 29, 35). Spokojenost s loajalitou Budějovických a příslib blížících se posil zmiňoval v listech pro Aulnera i císařský velitel Jindřich Duval Dampierre (č. 37, 39, 43). O potřebné úzké spolupráci mezi Aulnerem a budějovickým primátorem Kašparem Doudlebským se ve svém listu primátorovi zmiňoval Pavel Michna z Vacínova, který rovněž konstatoval, že se císařské posily již blíží (č. 31). O potřebnosti, avšak stále nepřítomnosti slíbených posil, vypovídal list měšťanů nejmenovaným císařským velitelům (č. 20).

Informace z vídeňského dvora posílali Budějovickým také městští vyslanci, kteří doplňovali oficiální listy od císaře o další kontext a „zákulisní“ informace (č. 21, 33, 42). V těchto listech se setkáváme i se zmínkami o faktech, jejichž význam dalece přesahoval Českobudějovicko – např. o internaci kardinála Melchiora Khlesla (č. 33) nebo o příjezdu Karla Bonavenury Buquoye do Vídně a jeho jmenování vrchním velitelem císařského vojska (č. 42).

List z 31. srpna 1618 byl zaslán rychtářem a radou města Rudolfova do nedalekých Budějovic v obavě z plánovaného útoku Aulnerových vojáků na jejich obec (č. 44). V nejmladším z editovaných listů, který pochází až ze 17. srpna 1619, nabádá císařský generál Buquoy hejtmana Zdeňka Lva Libštejnského z Kolovrat, aby neuzurpoval budějovická městská práva (č. 46).

Sterneckovu knihu otevírá úvodní studie, která prezentuje historické reálie stavovského povstání s důrazem na rok 1618 a na obležení Českých Budějovic stavovským vojskem. Zabývá se situací tohoto královského města na počátku rebelie včetně vzniku Aulnerova žoldnéřského praporce. Prostor je věnován též Litvínovu sporu s Budějovickými a přípravě soudního procesu roku 1629, která vedla k vzniku rukopisu na obhajobu věrnosti Českých Budějovic. Tento rukopis, který je hlavním pramenem představované edice, je následně detailně charakterizován z hlediska jeho zpracování, uspořádání i vnějších znaků. Popsány jsou též vydavatelské zásady použité v edici a studii zakončuje konkordanční tabulka, která podává přehled editovaných dokumentů.

Následuje jádro díla – precizně zpracovaná, chronologicky řazená edice 49 dokumentů. Zpracované texty jsou doplněny uvozujícími registry, fyzickým popisem jednotlivých písemností a také bohatým poznámkovým aparátem, který obsahuje odkazy na další literaturu a prameny.

V poslední třetině knihy se nachází rozsáhlá obrazová příloha, která zobrazuje České Budějovice, osobnosti, které se účastnily prezentované písemné komunikace, a také fotografie některých z editovaných listin. Knihu uzavírají zkrácené registry otištěných dokumentů a rejstřík osob a zeměpisných názvů.

Význam editovaných pramenů je nezpochybnitelný – prezentují nám jinde zpravidla neuvedené informace o střetu přístupů oné „věrnosti a zrady“ z názvu publikace. Při hodnocení knihy je třeba vyzdvihnout volbu zpřístupněných dokumentů i řemeslné zpracování edice. Úvodní studie i vlastní edice obsahují mnohdy vyčerpávající odkazy na další literaturu a prameny. Aby byly vzpomenuy i některé nedávne publikace, které v díle nebyly citovány, lze při zmínce o bitvě u Čáslavi (s. 13) doplnit vedle 80 a více let starých prací

i studii Aleše Knápka z roku 2017¹ nebo nedávný výstup z konference věnované právě této bitvě.²

V rámci vlastní edice můžeme upozornit na jednu nejasnost: Dokument č. 26 je záznamem o hromadné přísaze Budějovických o věrnosti císaři dne 22. července 1618. Součástí dokumentu je přehled zvolených důstojníků a poddůstojníků praporec domobrany. V edici se lze dočíst, že Vavřinec Fuchs byl zvolen do úřadu nazvaného „Füerer“. Bez dalších zdrojů ke komparaci lze předpokládat, že se jedná o úřad „Führera“, nikoliv „furýra“, jak informuje regist dokumentu.³ Jestli lze z jiných zdrojů potvrdit, že Fuchs byl skutečně furýrem, mělo by to být v edici indikováno. (Dlužno však dodat, že i dobově byly tyto úřady někdy zaměňovány.⁴)

Text úvodní studie obsahuje všechny potřebné náležitosti. Je však poměrně hutný, místy používá dnes již archaické či knižní výrazové prostředky a obsahuje do češtiny nepřeložené citáty v němčině nebo latině. Ačkoliv lze oprávněně předpokládat, že si s touto situací odborné čtenářstvo bez obtíží poradí, u případných laických zájemců by se mohlo jednat o problém.

Je ovšem zjevné, že publikace není *a priori* určena neodborníkům. Podnázev knihy, jenž avizuje „prameny k politic-

ké komunikaci Českých Budějovic na počátku stavovského povstání“, totiž patrně nepřiláká mnoho čtenářů, kteří by se nezabývali právě dějinami tohoto města nebo úvodní fáze třicetileté války. To by mohla být škoda, protože prameny, které jsou zde edičně zpřístupněné, odhalují poměrně atraktivní příběh, jehož dějištěm bylo jihočeské město v létě roku 1618 s dozvuky ještě o jedenáct let později. Je proto vítanou a zároveň očekávatelnou zprávou, že Tomáš Sterneček danému tématu nehodlá věnovat pouze tuto edici, ale že se jím bude také zabývat (vedle již publikované série článků) v plánované monografii o českobudějovickém dění na sklonku předbělohorské doby s důrazem na léta 1618–1620, kterou v představované knize opakovaně avizuje.

Klára Andresová Skoupá

Historický ústav AV ČR
oddělení biografických studií
Prosecká 809/76
190 00 Praha 9 – Prosek

¹ KNÁPEK, Aleš. Čáslav 1618, první bitva třicetileté války. *Zprávy Včely Čáslavské* 2, 2017, s. 85–102.

² *Zprávy Včely Čáslavské* 3, 2018. Přes uvedené vrocení však publikace vyšla až roku 2019 a v době vydání Sterneckovy edice patrně ještě nebyla dostupná.

³ Führer i furýr působili při ubytování vojska: Zatímco Führer (někdy překládaný do češtiny jako „vůdce“) přiváděl do kvartýrů celé praporec a na taženích se pohyboval u plukovníka, furýr se zdržoval u kvartýrmistra a ubytoval v táborech důstojníky a vojenské úředníky. Srov. FRONSBERGER, Leonhardt. *Kriegsbuch, erster Theil*. Franckfurt: Sigmund Feyerabend Erben, 1596, l. LXXXV; nebo SCHWENDI, Lazarus von. *Kriegs Discurs*. Franckfurt: Andreas Wechel Erben, 1594, s. 198–199.

⁴ Srov. překlad výše citovaného Schwendiho díla, kde je o obou úřednících řeč jako o „forýrech“ – SCHWENDI, Lazarus von. *Discurs o běhu válečném*. Praha: Daniel Karolides z Karlsperka, 1618, s. 187.